

Puolustuspoliittinen osasto
Vanhempi hallitussihteeri Anna Korhola
Hallitussihteeri Heini Ryynänen

30.5.2024

HE 58/2024 vp

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HE 58/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle puolustusyhteistyöstä Suomen tasavallan hallituksen ja Amerikan yhdysvaltojen hallituksen välillä tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lakivaliokunta on pyytänyt puolustusministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä. Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi puolustusyhteistyöstä Suomen tasavallan hallituksen ja Amerikan yhdysvaltojen hallituksen välillä tehdyn sopimuksen (jäljempänä puolustusyhteistyösopimus). Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt lausuntoa valiokunnan toimialaan liittyen erityisesti rikosoikeudelliseen toimivaltaan ja sen käyttöön liittyvistä kysymyksistä.

Puolustusministeriö on ollut edustettuna esitysluonnosta valmistelleessa työryhmässä ja puolustusministeriön asiantuntijat ovat osallistuneet esitysluonnoksen valmisteluun.

Puolustusyhteistyösopimuksen 12 artikla sisältää rikosoikeudellista tuomiovaltaa koskevat määräykset, 13 artikla vapaudenmenetystä ja vierailuoikeutta koskevat määräykset sekä 15 artikla vahingonkorvausvaatimuksia koskevat määräykset. Puolustusministeriö keskittyy lausunnossaan tältä osin puolustushallinnon kannalta keskeisiin sopimusmääräyksiin. Puolustusyhteistyösopimuksen kyseiset määräykset perustuvat Pohjois-Atlantin sopimuksen sopimuspuolten välillä niiden joukkojen asemasta tehdyn sopimuksen (SopS 23 ja 24/2024, jäljempänä Nato SOFA) määräyksille, joita sovelletaan yhdessä puolustusyhteistyösopimuksen kanssa. Puolustusyhteistyösopimuksen ero Nato SOFAan on, että sen määräykset koskevat vain Yhdysvaltojen joukkojen asemaa Suomessa, kun taas Nato SOFA on vastavuoroinen. Nato SOFAn rikosoikeudellista tuomiovaltaa koskevat määräykset tulevat sovellettavaksi Suomen puolustusvoimien osalta silloin, kun ne ovat toisen Naton jäsenvaltion alueella virallisten tehtäviensä yhteydessä.

Rikosoikeudellinen tuomiovalta

Puolustusyhteistyösopimuksen 12 artiklan 1-3 kohdat koskevat rikosoikeudellisen tuomiovallan jakoa Suomen ja Yhdysvaltojen välillä. Nato SOFAn rikosoikeudellisen tuomiovallan jakautumista lähettäjä- ja vastaanottajavaltion välillä koskevan VII artiklan mukaisesti vastaanottajavaltion ensisijaista tuomiovaltaa rajoittaa kyseessä olevan teon tai laiminlyönnin tapahtuminen virallisissa tehtävissä. Tällaiset rikokset kuuluvat lähettäjävaltion ensisijaiseen tuomiovaltaan. Puolustusyhteistyösopimuksen 12 artiklan 6 kohta sisältää menettelyn USA:n joukon jäsenen virallisessa tehtävässä tehdyn teon tai laiminlyönnin määrittelyä.

Virallisen tehtävän käsitettä ei ole määritelty Nato SOFAssa. Nato SOFA ei myöskään sisällä nimenomaista määräystä siitä, mikä taho määrittelee, tapahtuuko teko tai laiminlyönti virallisia tehtäviä suoritettaessa. Nato SOFAn on kuitenkin tulkittu käytännössä

30.5.2024

HE 58/2024 vp

Puolustuspoliittinen osasto
Vanhempi hallitussihteeri Anna Korhola
Hallitussihteeri Heini Ryynänen

toimivan siten, että lähettjävaltio määrittää tapauskohtaisen arvion mukaan sen, tapahtuiko jokin teko virallisissa tehtävissä (HE 90/2023 vp s. 43, 56, UaVM 2/2024 vp, s. 7).

Puolustusyhteistyösopimuksessa on määritelty Nato SOFAan nähden selvemmin se, miten vastuut virallisen tehtävän määrittelyssä jakautuisivat, mutta lähtökohtana sekä Nato SOFAssa että puolustusyhteistyösopimuksessa on se, että lähettjävaltio määrittää sen, onko teko tai laiminlyönti tapahtunut virallisia tehtäviä suoritettaessa.

Puolustusyhteistyösopimuksen 12 artiklan 6 kohdan mukaisesti ratkaistaessa, perustuuko väitetty rikos USA:n joukon jäsenen tekoon tai laiminlyöntiin, jonka hän on tehnyt suorittaessaan virallista tehtävää Nato SOFAn VII artiklan 3 kappaleen a kohdan ii alakohdan mukaisesti, se, että toimivaltainen USA:n joukkojen viranomainen on Suomen alueella todennut, että tällainen teko tai laiminlyönti on tehty virallista tehtävää suoritettaessa, on ratkaiseva osoitus asiasta. Suomen viranomaiset voivat esittää virkatehtävän määrittelyyn liittyviä tietoja, ja Yhdysvaltojen viranomaiset ottavat nämä tiedot huomioon kaikilta osin, ja osapuolet neuvottelevat niistä mahdollisimman pian. Niissä tapauksissa, joissa Suomen viranomaiset katsovat olosuhteiden edellyttävän, että virkatehtävän määrittely arvioidaan uudelleen, Suomen viranomaiset pidättävät itsellään mahdollisuuden pyytää ylempiä Yhdysvaltojen viranomaisia vahvistamaan asian.

Artiklan 6 kohdassa tarkoitettun toimivaltaisen USA:n joukkojen viranomaisen suorittaman virallisen tehtävän määrittelyn voidaan katsoa tapahtuvan ensisijaisesti siinä vaiheessa, kun USA arvioi, kuuluuko rikosasia sen tuomiovaltaan. Suomen viranomaiset voisivat esittää tähän liittyviä tietoja, neuvotella asiasta, edellyttää uudelleenarviointia sekä pyytää ylempiä USA:n viranomaisia vahvistamaan asian. Esityksessä on pidetty perusteltuna, että riippumatta siitä, minkä Suomen viranomaisen menettelyssä 6 kohdassa tarkoitettu virallisen tehtävän määrittely tulisi esiin, yhteydenotot USA:n viranomaisiin sekä sen kanssa käytävät neuvottelut suoritettaisiin keskitetysti valtakunnansyyttäjän toimesta. Valtakunnansyyttäjän tulisi tarvittaessa selvittää asiaa yhteistyössä toimivaltainen viranomaisen, kuten esimerkiksi poliisin ja Puolustusvoimien kanssa.

Vahingonkorvausvaatimukset

Nato SOFAn VIII artikla käsittelee kolmentyyppisiä vahinkoja; sopimuspuolten välisiä vahinkoja, virallisia tehtäviä suorittaessa kolmansille osapuolille aiheutettuja vahinkoja sekä vahinkoja, jotka aiheutuvat joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsenten laittomista toimista tai laiminlyönneistä, joita ei ole tehty virallisissa tehtävissä. Nato SOFAn VIII artikla sisältää yksityiskohtaiset määräykset vahingonkorvausvastuun jakautumisesta lähettjä- ja vastaanottajavaltion välillä. Puolustusyhteistyösopimuksen 15 artiklan vahingonkorvausvaatimuksia koskevat määräykset eivät muuta Nato SOFAn VIII artiklasta määräyksistä johtuvia vahingonkorvausvastuun jakautumista koskevia periaatteita.

Nato SOFAn mukaisesti Suomi ja Yhdysvallat lähtökohtaisesti joko luopuvat esittämästä toisilleen korvausvaatimuksia aiheutuneista vahingoista tai sopivat tällaisten vahinkojen korvaamisesta. Suomen osalta korvausvaatimuksista luopuminen koskee sellaista Suomen valtion omaisuutta, joka on Puolustusvoimien omistuksessa ja käytössä. Muulle kuin Puolustusvoimien omistuksessa ja käytössä olevalle valtion omaisuudelle aiheutuneiden vahinkojen osalta Suomi ja Yhdysvallat voivat sopia keskenään vahingon korvaamisesta.

30.5.2024

HE 58/2024 vp

Puolustuspoliittinen osasto
Vanhempi hallitussihteeri Anna Korhola
Hallitussihteeri Heini Ryynänen

USA:n joukkojen virallisia tehtäviä suorittaessa kolmannelle osapuolelle aiheuttamat vahingot korvataan pääsääntöisesti samoin perustein kuin Puolustusvoimien aiheuttamat vahingot, ja Suomi suorittaa korvauksen vahingonkärsijälle. Nato SOFA sisältää määräykset suoritettujen korvauksien osittaisesta hyvittämisestä vastaanottajavaltiolle. USA:n joukkojen virallisten tehtävien ulkopuolella aiheutuneiden vahinkojen osalta Yhdysvaltojen viranomaiset voivat Nato SOFAn mukaisesti päättää tarjota vahinkoa kärsineelle harjoitusvarasta korvausta. Vahingonkärsijä voi tällöin hyväksyä tarjotun korvauksen tai hakea korvausta suomalaisessa tuomioistuimessa.

Puolustusyhteistyösopimuksen 15 artiklan 3 kohdan mukaan ratkaistaessa perustuuko mahdollinen siviilioikeudellinen vastuu USA:n joukkojen, mukaan lukien siviilihenkilöstö, jäsenen tekoon tai laiminlyöntiin, jonka hän on tehnyt suorittaessaan virallista tehtävää, se, että toimivaltainen USA:n joukkojen viranomainen on todennut, että tällainen teko tai laiminlyönti on tehty virallista tehtävää suorittaessa, on ratkaiseva osoitus asiassa. Suomen viranomaiset voivat esittää virkatehtävän määrittelyyn liittyviä tietoja, ja USA:n viranomaiset ottavat nämä tiedot huomioon kaikilta osin, ja osapuolet neuvottelevat niistä mahdollisimman pian. Niissä tapauksissa, joissa Suomen viranomaiset katsovat olosuhteiden edellyttävän, että virkatehtävän määrittely arvioidaan uudelleen, Suomen viranomaiset pidättävät itsellään mahdollisuuden pyytää ylempiä USA:n viranomaisia vahvistamaan asian.

Nato SOFAssa ei ole määräystä siitä, kumman viranomaiset, lähettäjä- vai vastaanottajavaltion, päättävät lähtökohtaisesti siitä, perustuuko mahdollinen siviilioikeudellinen vastuu tekoon tai laiminlyöntiin, jonka henkilö on tehnyt suorittaessaan virallista tehtävää. Nato SOFAn vahingonkorvausvaatimuksia koskevan VIII artiklan 8 kappaleessa määrätään, kuitenkin, että jos syntyy kiista siitä, oliko joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsenen vahingon aiheuttanut toimi tai laiminlyönti tapahtunut virallisia tehtäviä suoritettaessa tai oliko lähettäjävaltion asevoimien ajoneuvon käyttö luvaton, kysymys jätetään Nato SOFAn VIII artiklan 2 kappaleen b kohdan mukaisesti määrätylle välimiehelle, jonka tästä antama päätös on lopullinen ja sitova. Käytännössä välimiesmenettelyyn ei ole Nato SOFAn voimassaoloaikana jouduttu turvautumaan.

Puolustusyhteistyösopimuksen 15 artiklan 3 kohdan mukaan USA:n viranomaisilla on päätösvalta sen suhteen, katsotaanko teko tai laiminlyönti virallisissa tehtävissä tapahtuneeksi. USA:n viranomaiset määrittelevät tapauskohtaisesti sen, milloin henkilö on tai on ollut virallisessa tehtävässä. Viralliset tehtävät eivät kata kaikkea mahdollista toimintaa Suomessa. Myös Suomen viranomaisten on arvioitava teon tai laiminlyönnin tapahtumista virkatehtävissä, jotta ne voivat saattaa asian tarvittaessa ylempien USA:n viranomaisten uudelleen arvioitavaksi. Suomen osalta viranomaisena toimisi Puolustusvoimat, joka tekisi yhteistyötä mahdollisten muiden toimivaltaisen viranomaisten, kuten Valtiokonttorin, kanssa. Selvyyden vuoksi voimaansaattamislain 6 §:n 2 momentissa säädetäisiin, että sopimuksen 15 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu yhteydenpito USA:n joukkojen toimivaltaiseen viranomaiseen tapahtuisi Puolustusvoimien toimesta. Puolustusvoimat voisi esittää virkatehtävän määrittelyyn liittyviä tietoja, neuvotella niistä sekä pyytää virkatehtävien määrittelyn uudelleen arviointia.